

ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואמינים

גליון שבו עי מביית 'בני אמונים'

פרשת ויגש תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 464

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

לענות אמן ב'שנות השבע'

בפרשתנו מתארות שבע שנות הרעב הקשות שבאו על מצרים לאחר שבע שנות השבע. היו אלו אכן שנים קשות, אבל הן יכלו להיות קשות הרבה יותר, אלמלא הפקד יוסף הצדיק בשנות השבע על ההתארגנות לשנות הרעב.

כל אחד שידע שבעתיד הקרוב אמורות לבוא שנות רעב, מבין שישי להערך לקראתן ולצבר מזון. ובכל זאת, כדי להתארגן פראוי היה צריך באיש חכם כיוסף, לפי שכן היא דרכו של עולם; בשעה שהאדם שרוי בשפע הוא אינו דואג לעתידו די הצורך.

בשנות השבע 'טבעו' המצרים בשפע של תבואה, ואף שידעו שיש אחד החגיגה 'תסתים' ויבוא רעב גדול, הם לא נערכו לכך פראוי. שכן האדם הרגיל נותן דעתו להונה ומדחיק את 'הנולד', ורק החכם מסגל לראות את הנולד דבר מוחשי, וכפי שאמרו חכמים (אבות ד א): "איזהו חכם? הרואה את הנולד".

למצרים היה שפע, אף הם נזקקו לאיש חכם כיוסף כדי להתארגן פראוי לשנות הרעב.

הרגשה כזו ממש צריכה להיות לכל אדם ביחס לעניית אמן בעולם הזה; מי שנותניו בעולם הזה הם בבחינת 'שנות השבע', ואלו ימי העולם הבא שבהם לא נתן להוסיף זכויות הם בבחינת 'שנות רעב'. בכל יום ויום נקרות לפנינו אין ספר הזדמנויות לצבר אמנים רבות שיפתחו בפנינו שערי גן עדן וילוו אותנו ל'שנות הרעב' - בעולם הבא. האם נשפיל לנצלן?!

על כן אומרת המשנה (אבות שם טז): "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתבנס לטרקלין".

החכם הרואה את הנולד יתקן את עצמו בפרוודור ויאסוף לעצמו אמנים לרב. שהלא ב'שנות הרעב' - בעולם הבא, גם אם ישלם מיליונים בשביל לענות עוד אמן אחת, דבר לא יועיל לו. או אז יתגעגע וישתוקק לימי חיותו ויאמר לעצמו: למה לא חטפתי אז עוד זכויות?!

בקריאת: "איזהו חכם? הרואה את הנולד"

שבת שלום

298 213 מחולקת

נימת הדברים קובעת

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באוני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד יח)

יש להבין מדוע עתה פותח יהודה את דבריו בבקשת: "ידבר נא עבדך דבר באוני אדני" - וכי עד עתה עם מי דבר?!

פרש המגיד מדובנא:

עד עתה התנהלה השיחה עם יוסף באמצעות מתרגמן (רש"י לעיל כב כג), אולם עתה בקש יהודה לשלב בדבריו איומים, שמפני כבודה של מלכות לא יכול היה לאומרו בפרוש אלא להבליעם בנימת הדברים. זהו נימת הדברים אפשרי רק כאשר שומעים את קול הדובר, ומבחינים במנגינה ובטון שבו נאמרים דבריו. לפיכך בקש יהודה לדבר ישירות עם יוסף, שכן ידע שרק כך יצליח לעמד על עמק משמעות דבריו.

יסוד זה הוא העומד בבסיס הוראת המשנה (אבות ב ג): "וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא"; 'תפלת קבע' שהיא תפלה שאינה נאמרת בנימת תחנונים (ברכות כט ב) מלמדת על גאות המתפלל, המשכנע כי הוא מבקש את המגיע לו. לעמת זאת תפלה הנאמרת בנימת תחנונים היא סימן לענותותו של המתפלל, שמתוך שמבין שלא מגיע לו מאומה אינו מבקש אלא פתגמת חנם (אהל יעקב).

פתחו פה רק למכיר

במעוט ערכו

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באוני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (מד יח)

רש"י פרש שכן אמר יהודה ליוסף: אף על פי שהנני עומד לדבר אליך קשות, אל נא תכעס עלי כי כמוך כפרעה" - שכן חשוב אתה בעיני כמלך. ויש להבין, הלא אדרבה, נזקא משום שיוסף חשוב בעיני כמלך, עליו לדבר אליו בכבוד ובמורא?

רבי יוסף חמיה קורניצר רבה של קראקא באר כי כך אמר יהודה ליוסף: כאשר אדם פשוט מבזה איש נכבד ורם, לא ישם הלה לב למלותיו. אף אתה - פיון שאתה אדם חשוב כפרעה, אל לך לזכע כאשר איש פשוט כמוני מדבר אליך קשות.

אף אנו בבואנו להתפלל ולבקש על צרכינו מהקדוש ברוך הוא, אף שלא אחת אנו נכשלים לדאבוננו בפגיעה בכבוד שמים, יכולים אנו להצטדק בטענה זו; שכן במה נחשב מעמדנו לעמת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כי נתפס על עוון פגיעה במלכות שמים?!

ולפי שבטענה זו יכול להצטדק רק מי שאכן מכיר במעוט ערכו, והורונו חכמים (ברכות ב): "אל יעמד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל" - שכן רק העומד במקום נמוך, כלומר שהוא מכיר בפחיתות ערכו, יוכל להצטדק ולומר שמעשיו אינם נחשבים כפגיעה בכבוד שמים. לרעיון זה אף כונו חכמים (ב"ר צג ו) בדורשים את לשון הפסוק: "ויגש" - הגשה לתפלה, שכן מדברי יהודה ליוסף, נתן ללמד כיצד יש לגשת לתפלה (חדושי רבנו יוסף נחמיה).

לקרא קריאת שמע ביעקב

"ויאסר יוסף מרפכתו ועל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויברך על צואריו עוד" (מו כט)

רש"י הביא בשם מדרש אגדה שאף שיוסף נפל על צוארי אביו והרבה בבכיה, יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, משום שהיה עסוק באותה שעה בקריאת שמע.

על פי זאת באר המהרש"א את מאמר חכמים (יומא ט ב): "הקורא את שמע ומרמז בעניו ומקורץ בשפתותיו ומראה באצבעו - עליו הכתוב אומר (ישעיה מג כב): "ולא אתי קראת יעקב"; שאינו קורא קריאת שמע כיעקב אביו, שלא הפסיק לדבור או ברמזיה כשקרא את שמע, אפלו בשעה שנפגש עם בנו אהובו לאחר פרדה של עשרים ושתים שנים (מהרש"א ח"א יומא ט ב).

יעקב הקפיד להתפלל במנין

"ויאסר יוסף מרפכתו ועל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויברך על צואריו עוד" (מו כט)

רש"י הביא מדרש אגדה שיוסף נפל על צוארי אביו והרבה בבכיה, ואולם יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, משום שהיה עסוק באותה שעה בקריאת שמע.

ידועה השאלה: ממה נפשך, אם יעקב ויוסף נפגשו בזמן שחל חיוב קריאת שמע, מדוע לא קרא יוסף את שמע יחד עם אביו, ואם כבר הגיע זמן קריאת שמע קודם פגישתם, מפני מה המתין יעקב מלקוראה עד עתה?

המהרש"ל מבאר זאת כך: אכן, הן יעקב והן יוסף קראו את שמע באותה שעה, ואולם יעקב סיים קריאתו אחרי יוסף. זאת לפי שהתפלל במנין עם בניו שהיו עמו, ולכך הצריך להמתין עד שסיים שליח הצבור 'ה' אלקיכם אמת", כדי להשלים רמ"ח תבות בקריאת שמע (ש"ע או"ח סא ג). ואולם יוסף שהיה לבדו, קרא ביחידות ולכן סיים לקרא לפני אביו (הואיל משה, לרבי משה מת תלמידי המהרש"ל).

התפלות שהגנו במשך עשר שנים

לצרכיהם.

כידוע, מנהטן מושכת אליה מדי שנה אלפי יהודים הבאים למצא מזור ומרפא במרכזי הרפואה הגדולים הקיימים בה. ר' מנשה מידענו החליט להקדיש בכל יום דקות ארוכות מזמנו להתעניין באתם יהודים ולסיע להם ככל שבאפשרותו.

כה, בכל יום היה נשאר רבי מנשה בבית הכנסת לאחר התפלה ומחפש את אותם אנשים שלא היה להם היכן לסעד. כשהיה מבחין במישהו חדש ובלתי מוכר, היה נגש אליו ומברר את מטרת בואו ואם יש לו היכן לאכל וללון, ולאחר מכן משתדל לדאג לו ולהפנותו לכתבת הנכונה בהתאם לצורך.

כאמור באותו יום שבו התרחש ספורנו, זכה ר' מנשה את אותו יהודי בלתי מוכר שגראה היה כמי שאין לו היכן להתארח. הוא נגש אליו וכהרגלו התעניין תחלה לשמו ולמטרת בואו. האורח שהציג עצמו כתושב ארץ הקודש ספר לר' מנשה כי הגיע למקום בעקבות מחלת לב נדירה שהתגלתה בגופו לפני זמן מה, ועל פן בעצת עסקני רפואה הפנה למרכז רפואי סמוך, המתמחה בתחום זה.

רבי מנשה עודד וחזק את היהודי, וכאשר התברר לו שיש מי שדואג לו למזון ולינה, הצייע לו שלכל הפחות ישתתף עמו בתפלה; הוא ברר את שמו של החולה, את שם אמו ואת גילו המדויק והבטיח שישתדל בכל יום להתפלל עבורו לרפואה שלמה ולקרא למענו כל יום את הפרק בתהלים המתאים לגיל שנותיו, כמנהג החסידי הקדום שנהגו בו גדולי עולם מאז ומקדם, לומר בכל יום את פרק התהלים המתאים לגילו של הנצרך לתפלה.

רבי מנשה נפרד מהאיש באחולי רפואה שלמה ובברכת הצלחה בנתוח, ומיד לאחר מכן התישב לומר את פרק ג"א בתהלים, עבור החולה שעמד בשנתו החמשים ואחת.

שבועות וחדשים חלפו, ור' מנשה המסור המשיך לעמד בהבטחתו. בכל יום ויום הוא הקדיש דקותים כדי לקרא בנאמנות את פרק ג"א בתהלים, עבור אותו יהודי בלתי מוכר שפגש בסך הכל פעם אחת בחייו. לאחר אמירת פרק התהלים היה ר' מנשה

ספור מדהים הממחיש את כחה של תפלה, ספר הגאון הנודע רבי יצחק זילברשטיין שליט"א. אחד הנוכחים טרח לכתב את הספור ולשולחו אלינו לזכוי הרבים:

שעת בקר באחד מבתי הכנסת במנהטן שבניו יורק. זה עתה הסתיימה התפלה והמתפללים ברבם כבר עזבו את בית

שבועות וחדשים חלפו, ור' מנשה המסור המשיך לעמד בהבטחתו. בכל יום ויום הוא הקדיש דקותים כדי לקרא בנאמנות את פרק ג"א בתהלים, עבור אותו יהודי בלתי מוכר שפגש בסך הכל פעם אחת בחייו. לאחר אמירת פרק התהלים היה ר' מנשה מזכיר את שמו של החולה לרפואה.

הסנטרל פארק - הפארק העירוני המפורסם במנהטן

מזכיר את שמו של החולה לרפואה. לאחר שעברה שנה שער ר' מנשה שהאיש כבר נכנס לשנתו החמשים ושנים, ובטוב לבו החליט להמשיך ולהתפלל עליו מכאן ואילך את פרק ג"ב בתהלים.

במשך עשר שנים תמימות נמשך הדבר. אולם לאחר שעברו עשר שנים החליט ר' מנשה כי יצא כבר ידי חובתו. זמנו היה יקר, והוא אף לא ידע אם הנתוח, שהיה אותו יהודי אמור לעבר, הצליח, והאם הוא עדין בין החיים.

רבי מנשה החליט להפסיק להתפלל על אותו יהודי, אינו מודע לתוצאה הישירה שתהיה להחלטתו על גורלו של היהודי.

כשלושה חדשים לאחר מכן, כאשר בסיום התפלה חפש ר' מנשה כהרגלו את האורחים שאין להם מקום ללון ולסעד, הפתע לגלות פרוצוף מוכר. הוא אמץ מעט את מחו ונזכר; היה זה אותו יהודי שעבורו התפלל במשך עשר שנים תמימות!

התרגשותו הלכה ונאתה והוא רץ לעבר האיש, הציג את עצמו והזכיר לו את שהתחייב לו לפני עשר שנים. הוא הוסיף וספר לו כי במשך עשר השנים שעברו מיום פגישתם, לא החמיץ ולו יום אחד לומר פרק תהלים עבורו, עד שלפני כשלושה חדשים החליט להפסיק.

האיש שגראה היה עתה כאלו הזדקן בעשרים שנה, הפתע לגמרי. הוא כלל לא ידע מכה, ולפתע תפס את עצמו: "אמרת שהפסקת לפני כשלושה חדשים?" שאל כשמבט נדהם על פניו.

"כן!" השיב רבי מנשה, ומיד שאל: "ומדוע הגעת לכאן אחרי כל כך הרבה שנים?"

"כנראה בדיוק בגלל זה..." - השיב האיש כשחורון הולך ופושט על פניו. אחר נאנח עמקות וספר לר' מנשה בקול שבור:

"כפי שאתה יודע, לפני כעשר שנים הגעתי לכאן כדי לעבר נתוח שעשוי היה להציל את חיי. בחסדי שמים הנתוח הצליח ומאז ואילך התהלכתי והתנהגתי כאדם בריא לחלוטין. אלא שלפני כשלושה חדשים, למרבה הצער, שבה אותה מחלת לב ופקדה אותי. נאלצתי אפוא לטל שוב את מקל הנדודים ולשוב לאותו פרופסור כדי שימציא מזור למחלתי."

צמרמרת עברה בגופו של רבי מנשה לשמע הדברים. רק עתה הבין עד כמה גדול החסד שעשה עם אותו יהודי בלתי מוכר מבלי שהיהודי ידע על כך. מסתבר כי אותם פרקי תהלים שהתמיד לומר מדי יום ביומו, הם אלו שהגנו עליו ושמורו על בריאותו, וביום שחדל מלאומרם גם בריאותו של האיש חדלה מתקיינותה.

הכנסת בדרכם לבית תלמודם ולעמל יומם. כאשר כמעט והתרוקן בית הכנסת ממתפללי, קם רבי מנשה ממקומו, כעת היתה זו שעתו.

הוא הביט סביבו וחיש מהר מצא את מבקשו - אברהם בגיל העמידה בעל חזות מכבדת שעמד בפנת בית הכנסת וגלגל את תפלו בנחת, כביכול אינו ממחר לשום מקום.

מזה שנים רבות שר' מנשה, יהודי בעל לב חם ורחום, קנה לעצמו מנהג של קבע, לדאג לכה שבבית הכנסת שבו הוא מתפלל לא יתרו אנשים 'שקופים', כלומר, אורחים שאין מי ששם לב אליהם ואין מי שדואג

ברכות שאינן נענות באמן

עניית אמן אחר תפלת הלחש

השומע ברכות 'שמונה עשרה' מפי אדם המגביה קולו בתפלת הלחש, יש אומרים שאין לענות אחריו אמן, לפי שעשה שלא כדיו. ואולם יש החולקים וסוברים שאף שעשה שלא כדיו יש לענות אחריו אמן.

מקורות ובאורים:

במסכת ברכות (כד ב) אמרו: 'המשמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמנה; המגביה קולו בתפלתו - הרי זה מגביאי השקר', ולכך כתבו הפוסקים שלא ישמיע אדם קולו בתפלת העמידה (ראה שו"ע או"ח קא ב ובנושאי כלים שם). לאור זאת הסתפקו הפוסקים, האם יש לענות אמן אחר המשמיע קולו בתפלת הלחש.

ב'חכמת שלמה' (או"ח ככד ד) תלה נדון זה, במחלקת שהובאה ב'לקוט שמעוני' (ישעיה רמז תכח) על משמעותה של המלה אמן, האם היא ראשי תבות: "א-ל מלך נאמן" או: "אתה מלך נאמן". לסוברים שאמן היא ראשי תבות "אתה מלך נאמן", נתקנה עניית אמן גם על ברכות תפלת הלחש, שאז המתפלל בבחינת עומד לפני ה' ויש לענות על ברכותיו בלשון נוכח. ואולם לסובר שאמן היא ראשי תבות "א-ל מלך נאמן" - בלשון נסתר, לא נתקנה עניית אמן על תפלת הלחש.

הגרש"ז אויערבך שנדרש לנדון זה מפי הגרא"ז מלצר, הכריע שאין לענות אמן אחר המגביה קולו בתפלת הלחש, גם אם עושה כן מחמת אנס. זאת משום שלא תקנו חכמים לענות אמן על ברכות אלו, לפי שבגוד לשאר ברכות, אין דינו להשמיע (הליכות שלמה) - תפלה עמ' קיב). וכן פסק בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ג סי' טו) שאין לענות אמן אחר המשמיע קולו בתפלת הלחש, כיון שבכחות אלו נתקנו לברכן בלחש, והמשמיע בהן קולו נוהג שלא כדיו. וראה בספר 'שיח זקנים' (ח"ג עמ' רכח) שאף הרה"ק מהר"א מבעלזא סבר כן.

ב'אלף המגן' על 'מטה אפרים' (תקפב מג) כתב שהעומד בראש השנה וביום הכפורים ליד מי שנוהג כדעת הפוסקים המתירים להשמיע קול בתפלת הלחש בימים אלו (ראה שו"ע או"ח תקפב ט; 'מטה אפרים' שם כז) ישתדל להתרחק ממנו כדי שלא יכנס לספק עניית אמן. ואולם אם אינו יכול להתרחק יענה אמן 'כיון שדעת קצת פוסקים שבראש השנה וביום הכפורים מתר להשמיע קולו בתפלתו'. וראה בפ'שט ועיון לגר"מ שטרנבוך (ברכות כד ב) שאף הוא סובר שאחר המתפלל

בהתר תפלת לחש בקול, יש לענות אמן. ואולם בשו"ת 'שבט הלוי' (שם) הסתפק אם מתר לענות אמן אחר מי שמשמיע קולו בתפלת הלחש בהתר.

ואולם בשו"ת 'אפרקספא דעניא' (ח"ב סי' יז) כתב שפיון שהמשמיע קולו בתפלת הלחש יצא ידי חובת תפלה, אין ספק שיש לענות אמן אחר ברכתו, גם אם משמיעה שלא כדיו. מה גם שאף שגוהו חכמים, לא כתבו שחסור לעשות כן. והוסיף, שאדרבה בכת עניית אמן אחר המשמיע קולו בתפלתו, מתקנים את הקלקול שגורם המברך. וכן פסק בשו"ת 'אבן ישראל' (ח"ט סי' ה): "המתפלל בקול רם, אף דהיה באסור, מכל מקום דין תפלה עלה... לכן שפיר עונים אמן". אף הגרי"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' פו) והגר"ח מגיבסקי (דעת נוטה ח"א עמ' שפז) פסקו שיש לענות אמן אחר המברך תפלת הלחש בקול [וראה ב'פניני תפלה' שהגרי"ש התנה זאת בכך שלא יפריע לאחר בתפלתו]. אמנם במשמרת שלום' (יא ג) כתב שעדיף להתרחק מהמשמיע קולו בתפלת הלחש, "אף אם מכרח לעמד שם יענה אמן על הברכות ששומע".

בשו"ת 'יגל יעקב' (או"ח סי' מב) כתב שעל פי דברי ה'בכור שו"ר' (ברכות לא א) שמעקר הדיו אין קפידא על המתפלל תפלת הלחש באפן ששומעים את קולו רק בתוך ד' אמות, אף לענינו, אם עומד בתוך ד' אמות של המתפלל ושומע ברכותיו יכול לענות אחריו אמן.

שו"ץ המתפלל כנגד רצון הצבור

שליח צבור העובר לפני התבה כנגד רצון הקהל, אין עונים אמן אחר ברכותיו.

מקורות ובאורים:

כתב הרמ"א (או"ח נג כב): "אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל. וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלימות אין עונין אמן אחר ברכותיו". בשו"ת 'אבן ישראל' (ח"ט סי' ה) באר טעם דין זה, שפיון שאין הצבור רוצה שיתפלל עבורם, אין הוא נחשב לשליח צבור 'וימלא אמרינו דכל ברכותיו לבטלה'. אמנם הרמ"א עצמו מביא ב'דרכי משה' (שם) בשם שו"ת 'בנימין זאב' (סי' קסג) שטעם דין זה הוא שכל הנגש בחזקה נגד רצון הצבור, הרי הוא כמברך על דבר גזול שאין ברכתו אלא גאון, כפתיב (תהלים יג): 'יבצע [גזלן] ברך נאץ ה'".

הזרשי אמונים

מדברי מרן ורבנו על עניית אמן

הגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א משפיע רוחני

בפראג, הביא חדוש נפלא בשם הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג:

נאמר בספר איוב (כג יג): "והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש", ובגוסס תפלות ראש השנה אנו מסמים אותו במלים "נורא וקדוש":

כאמור מעניית אמן וברכה נבראים שני מלאכים. אם כן, מה יעשה אדם שהשכים קום לפנות בקר והוא מבקש לומר ברכה, ואין מי שיענה אחריו אמן? על כך אמר הכתוב: "והוא באחד" - פאשר האדם מברך ביחידות, "ומי ישיבנו" - ואין מי שיענה אחריו אמן, אזי אם "ונפשו אותה" אם הוא משתוקק שברכתו תשלם בעניית אמן, כי אז "ויעש" - נורא וקדוש" - שולחים לו משמים מלאך שיענה אמן על ברכתו, ובכך זוכה הוא לברא את שני המלאכים הנקראים "נורא וקדוש" (קבץ זכרון בגימין זאב עמ' סח - ט).

חובתו של כל אדם להקפיד שלא להחמיץ ולו עניית אמן אחת. מלבד הצווי והחיוב שבדבר, תצמח לו מכף אף טובה אישית, טובה שענפה לא יסלא בפז, שכן מפל אמן שאדם עונה, הוא בורא עוד מלאך שימליץ ישר עליו. רבי שלום חיים פרוש, שמשמש כמזכיר מועצת גדולי התורה, והיה מבאי ביתו של הרבי ה'באר משה' מאו"רוב, ספר פי הוא היה נוכח כאשר לחדרו של ה'באר משה' נכנס אדם ובקש להזכיר בפניו את בתו שחלתה. וכך אמר לו הרבי: "דע לך כי אלו היית מקפיד על עניית אמן, היו לך עתה עוד הרבה מליצים טובים..."

בספרי קבלה מובא שכאשר בן אדם מברך ברכה, הוא בורא מלאך שנקרא 'קדוש', וכאשר עונים אחריו אמן, נברא מלאך שנקרא 'נורא', יחדו הם 'קדוש ונורא'. פאשר אדם רוצה לברך ברכה, והוא נגש לאדם ומבקש ממנו שיענה אמן אחר ברכתו, הרי הוא בורא בכך שני מלאכי שרת.

בשו"ת 'תשובה מאהבה' (או"ח ח"ב סי' ריב) שמחברו היה הגאון רבי אלעזר פלעקלס, תלמיד ה'נודע ביהודה' שאף שמש במיו כ'אב"ד

אמן כנגד 'ברוך שים...'

אמרו חכמים (תענית טז ב) שבבית המקדש לא היו עונים אמן על הברכות, אלא היו אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". רבנו בחיי כותב שהאמן שאנו עונים "יש לה את מעלת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שאמרה בזמן המקדש ("בד הקמח" ערך אמונה).

ה'חיות יאיר' מוסיף ומבאר שהמילה אמן, שהיא ראשי תבות "א-ל מלך נאמן" (שבת קיט ב) מקוננת כנגד "ברוך שם...": "א-ל", כנגד המלים "ברוך שם"; "מלך", כנגד "כבוד מלכותו"; המלה "נאמן" המורה על נצחיות וקיום כנגד "לעולם ועד" ('מקור חיים' קכד ה. וראה 'פרדס רמונים' שער ג פרק ד).

השוכר לפי גדל הפעלה

אמר רבי מרדכי זאב המגיד מוילנא:

אף שהפל יודעים את ההפלות הגדולות שהפליגו חז"ל בגדל מעלת עניית אמן, מכל מקום יש המתקשים להשיג ולהבין את גדל מעלתה. זאת לעמית צדיקים ואנשים רמי מעלה שהמה יודעים, מבינים ומשיגים עד כמה יקרה היא כל עניית אמן.

לאור זאת היה מקום לומר, שכל אדם יקבל את שכרו על האמנים שענה בהתאם לחשיבות שיחס להן; מי שיזע להוקיר כל עניית אמן והיה מוכן להתאמץ כדי לענותה, יקבל שכר רב. ואולם מי שזלזל בעניית אמן, עד שלעתים בשביל רוח כספי קטן היה מוכן להפסיד כמה אמנים, יקבל שכר מועט בעבור האמנים שענה, שכן נתן לטען כלפיו: הלא אתה עצמך לא החשבת אותן כראוי, ומה לך כי תלוי?!

ואולם הקדוש ברוך הוא ברחמי אינו נוהג כן, אלא כל אדם, גם מי שלא ידע להחשיב את שגב מעלתה של עניית אמן, מקבל את שכרה כפי ערכה האמיתי.

בכך מתבאר הפסוק (תהלים סב ג): "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". וידועה השאלה: וכי תשלום "לאיש כמעשהו" הוא חסד? אלא שמטרת הדין היא על האדם לקבל את שכרו בהתאם לערך שהוא מעריך את מעשיו, ואולם הקדוש ברוך הוא עושה עמו חסד בכך שהוא נותן לו שכר בהתאם לערכם האמיתי.

לכך מתפנו הפיטן באומרו בפיטו "יגדל אלקים": "גומל לאיש חסד כמפעלו"; הקדוש ברוך הוא "גומל לאיש חסד" בכך שהוא משלם לו "כמפעלו" - כערכה האמיתי של האמן שענה, ולא כערכה שהוא מייחס לה (מוסר ודעת' [וילנא תרכ"ח] בהקדמה).

לכבוד הרב הגדול מזה הרבים

רבי יעקב דב מרמורשטיין שליט"א ראש וראשון ל'בני אמונים'

חן חן על העלון השבועי הנפלא שלכם, תחזקנה ידיכם על זכוי הרבים הנפלא.

בהיות שעלונכם הנפלא משמש ככמה שבועית הדנה בשגב מעלת עניית אמן, הנני מצרף בזאת מה שנתחדש לי בס"ד בענין זה:

הזה"ק (וירא קו א) דן באופן התייחסותם של נח, אברהם אבינו ומשה רבנו לחטאיהם של בני דורם; נח לא התפלל על בני דורו כלל. אברהם שלא האמין שאפשר לפטר את החוטאים מן הדין התפלל רק על הצדיקים שלא חטאו, ככתוב (בראשית יח כג): "האף תספה צדיק עם רשע". ואלו משה אחר חטא העגל התפלל על החוטאים.

והאיר ה' עיני שהמלה אמן היא ראשי תבות: "נח, אברהם, משה". ואפשר לומר שיש בכך רמז שסגלת עניית אמן והפעלה הגדולה שהיא פועלת כידוע, תחלת ענינה בנח איש צדיק, המטכה באברהם אבינו, ושלמותה במשה רבנו. יתכן שמשום כך נח סבר שאין בכחו להתפלל על הצלת אנשי דורו, אברהם לעמיתו כבר חש שיכול להתפלל לפחות להציל את צדיקי סדום, ורק משה רבנו שבו נשלמה הבחינה הקדושה אמן, חש שיש בכחו לפטר מן הדין את כל אלו שחטאו בעגל. ולכן משה רבנו אמר (שמות לב לב): "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא" - "אין מחני נא" ראשי תבות אמן.

ביקרא דאורייתא
ישראל יחזקאל אלבום
מודיעין עלית

נתן לשלח מכתבים לפקס שמספרו 08-9746102
או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

צדיק באמונתו

ברכות ואמן במשנת בעל ההלולא

הק' רבי שלמה מולכו הי"ד
ה' בטבת רצ"ג

גלימתו של רבי שלמה מולכו, המוצגת במוזאון היהודי בפראג

רבי שלמה מולכו נולד בפורטוגל בשנת ר"ס למשפחת אנוסים, כשלוש שנים לאחר המרת הדת הכפייה של יהודי פורטוגל. הוא חנף כגוי מבלי לדעת מאומה על יהודים ועל יהדות.

בשנת רפ"ו התודע ליהדותו ומל את עצמו לברדו, לאחר שמפחד האינקוויזיציה לא מצא מי שיסכים לעשות זאת. לאחר שובו ליהדותו עלה רבי שלמה במעלות התורה והשקיע רבות בלמוד הקבלה. הוא אף זכה לחזיונות שמימיים שהתפרסמו בספר 'חית קנה'.

רבי שלמה ברח לסלונקי מפחד האינקוויזיציה שבקשה להורגו על ששם ליהדותו, שם למד תורה מפי רבי יוסף טאייטאצק. הוא אף נפגש שם עם רבי יוסף קארו בעל השלחן ערוך, שהתפעל ממנו עמוקות.

אף שחי במנוסה תמידית מפני רודפיו, לא חת רבי שלמה, ובכל מקום שאליו הגיע היה מעורר את הלבבות לשמירת התורה והמצוות ולצפיה לגאולה השלמה. בשנת רפ"ט הדפיס את דרשותיו ב'ספר המפאר' שתכנו הקבלי נסוב על אודות הגאולה הקרובה.

בהיותו בן שלוששים ושתים נתפס רבי שלמה והעמד למשפט האינקוויזיציה. בה' בטבת רצ"ג העלה על המוקד בכמה שהוקמה במוכז העיר מנטובה.

עניית אמן משפיעה רחמים וחסדים

בטעם שאמרו חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך" פרש רבי שלמה מולכו כך: בעניית אמן מאחדים את שם ה' והי"ד שהוא כנגד מדת הרחמים ואת שם אדנות שהוא כנגד מדת הדין, שכן הגימטריה של אמן היא בגימטריה של שני שמות אלו. בכך ממשיכים רחמים ממקור הרחמים על כנסת ישראל ומבטלים את מדת הדין. ענין זה נרמז בכך שאמן במלואה [אל"ף מ"ם נון] היא בגימטריה מאתיים תשעים ושבע, וכאשר נוסף לה את שלוש אותיות אמן, יעלה החשבון לשלוש מאות - בגימטריה של המלה 'ברחמים'.

רבי שלמה מוסיף ומפרש שכחה זה של עניית אמן עולה אף מהמענה שהשיב הקדוש ברוך הוא לברכתו של רבי ישמעאל בן אילשיע, וכפי שמתאר רבי ישמעאל (ברכות ז א): "פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים... ואמר לי [הקדוש ברוך הוא]: 'ישמעאל בני, ברכני'. אמרתי לו: 'הי' רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך וגלוי רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין, ונענע לי בראשו". את המלים "ונענע לי בראשו" מפרש רש"י: "כמודה בברכתו ועונה אמן". הרי שכשנענה הקדוש ברוך הוא לבקשת רבי ישמעאל שתגבר מדת הרחמים על מדת הדין, ענה אמן, ומכאן שעניית אמן היא הגורמת להגברת הרחמים על כנסת ישראל (ספר המפאר' סוד עניית אמן וברוך אתה).